BEAUFORTIA

SERIES OF MISCELLANEOUS PUBLICATIONS

ZOOLOGICAL MUSEUM - AMSTERDAM

No. 45 Volume 5 April 15, 1955

De stand van de ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (Linné), in Nederland in 1950

(The status of the White Stork in the Netherlands in the year 1950)

door

Dr M. F. MÖRZER BRUIJNS en S. BRAAKSMA

(Afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer te Utrecht)

INLEIDING.

Betrouwbare tellingen op grote schaal kunnen met de meeste kans op succes worden gedaan bij grote en opvallende vogels.

De ooievaar is om die reden bij uitstek geschikt voor dit doel: groot en opvallend en aan nagenoeg iedereen bekend. Hij broedt bovendien meestal in de onmiddellijke nabijheid van menselijke woningen, zodat bijna alle nesten gemakkelijk kunnen worden gelocaliseerd.

Dit heeft het voordeel, dat niet slechts deskundige ornithologen voor het censuswerk kunnen worden ingeschakeld, doch ook een grote groep mensen, die overigens als vogelwaarnemers nog onervaren zijn.

Deze en andere redenen, o.m. de grote belangstelling, die er allerwege voor de ooievaar bestaat, zijn er voor aansprakelijk, dat de verspreiding en het wel en wee van de ooievaar in verschillende landen vrij goed is onderzocht.

In Nederland was het F. HAVERSCHMIDT, die reeds jaren her het onderzoek ter hand nam èn daarover meermalen publiceerde. Zijn waarnemingen verschaffen thans gegevens tot 1946. Zijn vertrek naar Suriname maakte een einde aan zijn onderzoek.

De achteruitgang van de ooievaar, die gedurende de laatste jaren op onrustbarende wijze aan de dag trad, was de aanleiding dat het Staatsbosbeheer in 1950 opnieuw een landelijke telling organiseerde, daarmede het werk van HAVERSCHMIDT voortzettend.

De resultaten van dit onderzoek zijn in onderstaand rapport samengevat.

HISTORISCH OVERZICHT.

HAVERSCHMIDT geeft in zijn werk "The life of the White Stork" de volgende gegevens omtrent het voorkomen van de ooievaar in Nederland in achter ons liggende decennia.

Alle schrijvers uit de 19e eeuw (TEMMINCK, SCHLEGEL) verklaren dat de ooievaar een zeer algemene broedvogel was in Nederland, maar geven geen nadere bijzonderheden.

Plotseling optredende achteruitgangen werden gesignaleerd in 1769 en omstreeks 1857.

Pas in 1929 werd de eerste telling van ooievaarsnesten verricht. In dat jaar werden 209 bewoonde nesten vastgesteld. In 1934 waren er 273. In 1939 bleek het aantal broedparen zelfs te zijn toegenomen tot 312. De toename in deze goede jaren was dus aanzienlijk.

Hoewel in latere jaren geen landelijke tellingen werden verricht, is gebleken, dat 1940 weer een zeer goed ooievaarsjaar is geweest, doch in de jaren 1941—1945 daalde het aantal bewoonde nesten weer sterk. Het was zelfs minder groot dan in 1929 en mag worden gesteld op ongeveer 150 à 160.

Bepaalde gebieden werden echter ook later door medewerkers gecontroleerd. De resultaten daarvan werden ten dele reeds gepubliceerd, hetzij in de plaatselijke pers (door MULDER en KARSTEN), hetzij in „Ardea" (BROUWER), „Limosa" (TEN KATE) of „Vanellus" (BOSCH). Al deze gegevens zijn in dit rapport verwerkt.

METHODE

De census van 1950 werd als volgt georganiseerd.

In een tiental tijdschriften werden oproepen tot medewerking geplaatst, n.l.: „Ardea", „Limosa", „Vanellus", „Natura", „Amoeba", „De Levende Natuur", „De Wandelaar in Weer en Wind", „Tijdschrift van de Nederlandse Heide Maatschappij", „De Toeristenkampioen" en „Orgaan Politie Dierenbescherming".

Alle medewerkers van HAVERSCHMIDT, van wie de adressen bekend waren, werden verzocht wederom hun medewerking aan het censuswerk te verlenen. Daarnaast werden circulaires toegezonden aan personen van wie werd aangenomen, dat zij belang stelden in het onderzoek, b.v. burgemeesters, groeps- en postcommandanten van de Rijkspolitie en leden van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging in plaatsen, waar in 1939 bewoonde ooievaarsnesten werden geregistreerd. Voor zover de adressen van de „eigenaars" van ooievaarsnesten bekend waren, werden deze rechtstreeks verzocht inlichtingen te verstrekken. Bovendien werden door de medewerkers van de afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer zoveel mogelijk inlichtingen verzameld over de ooievaarsnesten in gebieden, die in verband met andere werkzaamheden moesten worden bezocht.

Voor zover nodig werd voor een tweede keer en zelfs voor meer keren contact gezocht.

In sommige gemeenten bleek het zelfs noodzakelijk niet minder dan 6 personen aan te schrijven, alvorens de gewenste gegevens werden verkregen.

Een woord van dank aan alle medewerkers is hier stellig op zijn plaats, in het bijzonder aan hen, die de inventarisatie van een groot gebied voor hun rekening namen, zoals aan de heren G. BOSCH te Huizum (Fr.), die de registratie van alle nesten in de provincie Friesland voor zijn rekening nam; R. HOVING te Drachten en T. WOUDA te Oldekerk, die zorgden voor de inventarisatie van het Groningse Westerkwartier c.a.; Dr R. D. MULDER te Assen en R. R. KARSTEN voor hun uitvoerige onderzoekingen in Drenthe; K. VAN DER VEEN en P. ZANDBERGEN te Meppel voor de inlichtingen uit de omgeving van Meppel; Dr C. G. B. TEN KATE te Kam-

pen voor de inventarisatie van Kampereiland en Mastenbroekerpolder c.a.; J. BAARS te Deventer voor de registratie van nagenoeg alle nesten in de provincie Overijssel; H. DE BOER te Nunspeet voor de medewerking aan het onderzoek in de Noord-Westhoek van Gelderland; J. MARIJNISSEN te Breda vòor het onderzoek in de omgeving van Breda.

De oproep tot medewerking behelsde het verzoek om inlichtingen omtrent ligging en positie van alle bewoonde ooievaarsnesten in 1950 en in de periode 1945—1950, zo mogelijk met opgave van aantal eieren en aantal uitgevlogen jongen.

Eventuele opmerkingen of aanvullingen op dit verslag zijn te allen tijde welkom, aangezien het voornemen bestaat het onderzoek voort te zetten. De gegevens kunnen worden gezonden aan de Directeur van het Staatsbosbeheer ter attentie van de Afd. Natuurbescherming en Landschap, Museumlaan 2, Utrecht.

BETROUWBAARHEID.

Er werden gegevens ontvangen van practisch alle door HAVERSCHMIDT geregistreerde nesten. Hoewel niet alle bijzonderheden van de voorafgaande jaren konden worden achterhaald, werd een bevredigende indruk van de stand van de ooievaar in die periode verkregen. De gegevens van 1950 zijn zelfs zeer volledig. Zij hebben daarbij een hoge graad van nauwkeurigheid, hetgeen onder meer blijkt uit de overeenstemming, die bestaat tussen de verschillende mededelingen van één nest. Het kwam slechts zelden voor dat twee berichten met elkander in strijd waren, dit betrof dan meestal situaties van enige jaren geleden.

Er werden zelfs verschillende nieuwe nesten genoteerd, die in 1939 onbewoond waren en die dus door HAVERSCHMIDT niet zijn genoemd. Daartegenover werd over een 30-tal wel door HAVERSCHMIDT opgenomen nesten geen enkel bericht ontvangen. Hoewel hieromtrent geen absolute zekerheid bestaat, mag worden aangenomen, dat deze nesten in 1950 niet zijn bewoond geweest. Zij zijn namelijk zonder uitzondering gelegen in gebieden, vanwaar wèl over andere nesten berichten werden ontvangen.

De bij deze census gemaakte fout is om de hierboven gegeven redenen stellig gering, de opgave is daarbij in ieder geval niet te hoog. Op zijn hoogst is zij 5% aan de te lage kant.

RESULTATEN.

De resultaten zijn provincie-gewijs gerangschikt en in tabellen samengevat. De gegevens werden daarin verwerkt op dezelfde wijze als door HAVERSCHMIDT (1940) werd gedaan; bovendien werden alle nesten van een nummer voorzien. Het aantal jongen, dat volgens HAVERSCHMIDT in 1939 werd grootgebracht en de aantallen, die in de jaren 1945 tot en met 1950 uitvlogen werden voor zover bekend opgenomen.

Een + in de kolom betekent, dat er twee vogels op het nest aanwezig zijn geweest, maar dat geen broedsel werd grootgebracht, een — geeft aan, dat er zich geen of slechts één vogel op het nest heeft vertoond, terwijl het ontbreken van iedere aanduiding beduidt, dat er geen gegevens bekend zijn. Aan het slot van iedere tabel is een samenvatting van alle gegevens opgenomen.

N.B. Statistische berekeningen over het populatie-verloop van de ooievaar en zijn toekomstmogelijkheid in Nederland, gebaseerd op de hier gepubliceerde gegevens, zullen binnenkort in ditzelfde tijdschrift verschijnen.

TABEL 1.

Overzicht van de van 1945—1950 bewoonde broedplaatsen, vergeleken met de gegevens van 1939.
(Survey of nesting sites occupied during the years 1945-1950, compared with data of the year 1939.)

Provincie Groningen

Plaats *(Locality)*	Nadere aanduiding *(Indication of exact locality)*	Neststand *(Type of nest)*	Aantal jongen *(number of young)* 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Schildwolde	bij H. Koning				3	+		+	+
2. Oostwold (gem. Midwolda)	bij K. Vlieg	paal *(pole)*	4	—	—	—	—	—	—
2a.	bij W. de Boer			4	—	—	—	—	—
3. Midwolda	bij Zijlker	boom *(tree)*	3	—	—	—	—	—	—
4. Bellingwolde	bij Bakker Fröling	boom *(tree)*	4(5)	5(6)	3 of 4	2	+		3
5. Den Ham gem. Bellingwolde)	bij Meendering	boom *(tree)*	3						
6. Wedde	„de Burcht"	paal *(pole)*	3						—
7. Blijham	bij J. Waalkens	boom *(tree)*	+						—
8.	„Uiverhoeve"	paal *(pole)*	3						—
9. Eexta (gem. Scheemda)	bij J. Klungel, Hogeweg 7	schoorsteen *(chimney)*	3	2	3	2	—	—	—
10. Scheemda	„Vredenhove"					3	+	—	—
11. Veendam	bij R. Nieboer, Ommelanderwijk 50			3	+	2(3)	+	3	3
12. Hoogezand	bij P. van Dijken	paal *(pole)*	4			3	+	3	4
13.	boerderij P. Smit, Verlengde Hoofdstr. 31	paal *(pole)*	5			3	3	—	3
14. Roode Haan (gem. Noorddijk)	bij J. E. Eggens, C 149	boom *(tree)*	3						
15.	bij J. K. van Hemmen, Oude Roodehaanseweg 19	boom *(tree)*				3			4
16. Euvelgunne (gem. Noorddijk)	bij D. Bouwman, B 8	schoorsteen *(chimney)*	+						—
17. Waterhuizen	bij R. J. Oomkes, C 89	boom *(tree)*	4						—
18. Essen	„Eiberhof"	boom *(tree)*	2		4	2	2	—	—
19. Haren	bij Jhr. J. B. van Andringa de Kempenaar	boom *(tree)*	4	—	—	—	—	—	—
20. „	Huize „Hemmen"	boom *(tree)*	3		3	3			3
21. „	bij Velthuis, Rijksstr.weg 65			4	2	2	4	1	3
22. Noordlaren	bij P. van Delden, No 130	boom *(tree)*	3	—	—	—	—	—	—
23. Onnen	bij E. Hooiveld	boom *(tree)*	4	—	—	—	—	—	—
24. Glimmen	Huize „de Punt"	paal *(pole)*	+				—	—	—
25. De Pol (gem. Haren)	bij Onnes	boom *(tree)*	1		3	3			—
26. Eelderwolde	Lakfabriek Olthof	paal op fabrieksschoorsteen *(chimney of factory)*	3	—	—	—	—	—	—
27. Hoogkerk	bij S. Faber	boom *(tree)*	+	2	—	—	—	—	—
28. Lutjegast	N.H. Pastorie	paal *(pole)*	3	—	—	—	—	—	—
29. Doezum	bij J. F. v. d. Veen, C 292	boom *(tree)*	3	+	—	—	—	—	—
29a. „	bij N. Renkema, C 240								2
30. „	bij H. J. Wouda	boom *(tree)*	3	+	3	3	+	—	3(4)
31. „	bij B. Veenema, C 29					3	—		
32. Grootegast	bij Gemeentehuis (= Stulp)	paal *(pole)*	2	5	3	+	—	—	+
33. „	bij H. Luimstra	paal *(pole)*	3	—	—	—	—	—	—
34. Dorp (Stroobos)	bij K. H. van der Veen	paal *(pole)*	4	—	—	—	—	—	—

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
35. De Jouwer (Sebaldeburen)	bij W. SCHEERINGA	boom (*tree*)	2	—	—	—	—	—	—
36. Sebaldeburen	bij S. OLDENBURGER	paal (*pole*)	(3)	—	—	—	—	—	—
37. Lucaswolde	bij TJ. DE BOER	boom (*tree*)	3	—	—	—			—
38. Noordwijk	bij J. M. DE BOER	paal (*pole*)	2	—	—	—	—	—	—
39. „	bij J. W. HERKER, Noordweg A 158	boom (*tree*)	3						3
40. Marum	bij P. GJALTEMA			2	3	3	+	—	3
41. Tolbert	bij G. CASEMIER	boom (*tree*)	2	—	—	—	—	—	—
42. Nietap (De Leek)	Thedema State	schoorsteen (*chimney*)	3	4	4	2	4(5)	5	5
43. Oostwolde	bij W. DE BOER	schoorsteen (*chimney*)	3				—	—	—
44. Zuidhorn	„Eiberhof"	paal (*pole*)	3	+	+	2	+	+	—
45. Niekerk	bij A. WOUDA, B 122	paal (*pole*)	2	+	3	+	2	—	3
46. Grijpskerk	bij D. KLOPPENBURG	paal (*pole*)	3	4	+	—	—	—	—
Totaal aantal onderzochte nesten: (*total number of nests*)			39	28	32	37	34	33	45
Totaal aantal bewoonde nesten: (*total number of occupied nests*)			39	14	15	19	12	6	15
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen: (*total number of nests with fledged young*)			34(35)	10	12	16	5	4	13
Totaal aantal jongen (geweest): (*total number of young*)			103(107)	35(36)	37 of 38	41(42)	15(16)	12	42(43)
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest: (*average number of young to occupied nest*)			2,6	2,5	2,5	2,2	1,25	2	2,8

OPMERKINGEN:

1. Het nest bij H. KONING te Schildwolde werd door HAVERSCHMIDT niet genoemd; in 1947 is er het broedsel mislukt; de inlichtingen over 1948 zijn met elkaar in strijd, één berichtgever spreekt over 2 jongen, de tweede deelt mede, dat slechts 1 oude vogel op het nest aanwezig was.
2. Het nest bij K. VLIEG te Oostwold werd in de Meidagen van 1940 door de oude vogels verlaten — mogelijk ten gevolge van het vele afweergeschut in deze omgeving.

2a. Het nest bij W. DE BOER werd vermoedelijk in gebruik genomen door de vogels, die vroeger bij VLIEG hadden genesteld. In 1946 was er voor het laatst 1 oude vogel aanwezig, daarna is het nest afgebroken in 1948.

11. Het nest bij R. NIEBOER te Veendam was in 1939 niet bewoond, in 1946 werden er 4 eieren uitgeworpen; ook in 1948 waren wel eieren aanwezig, doch werden geen jongen grootgebracht.
12. De vogels van het nest bij P. VAN DIJKEN te Hoogezand wierpen in 1950 2 eieren uit.
15. Het boomnest bij VAN HEMMEN te Roode Haan is in 1947 uitgewaaid. Het werd later door de vogels weer opgebouwd.
17. De nestboom bij R. J. OOMKES te Waterhuizen is afgewaaid, waarna geen nieuw nest werd gemaakt. Later werd echter een nieuw nest geplaatst bij de boerderij van J. R. OOMKES, dit nest was in 1950 onbewoond.
23. De nestboom bij E. HOOIVELD te Onnen is in 1948 omgewaaid.
29. Het nest bij J. W. v. D. VEEN te Doezum is hetzelfde nest dat door FR. HAVERSCHMIDT werd genoteerd als P. NOBACH.

29a. Het werd in 1950 afgebroken, na jaren onbewoond te zijn gebleven. De ooievaars van dit nest nestelen vermoedelijk thans bij N. RENKEMA.

30. Het nest bij H. J. WOUDA te Doezum is hetzelfde als dat bij K. LINDEBOOM. In 1950 werd het eerste broedsel uit het nest gegooid na een stortbui.
32. In 1950 werden tijdens een vechtpartij met andere ooievaars 5 of 6 eieren uitgeworpen uit het nest achter het gemeentehuis te Grootegast, daarna was slechts één oude vogel aanwezig.
33. Het nest bij H. LUIMSTRA werd in 1948 afgebroken, nadat het jaren onbewoond was gebleven.
34. Het nest bij R. H. VAN DER VEEN te Dorp is hetzelfde als dat bij Gebr. van der Veen te Stroobos.
36. Het nest bij S. OLDENBURGER te Sebaldeburen werd in 1950 afgebroken, nadat het jaren onbewoond was gebleven.
40. In 1948 werden in het nest bij P. GJALTEMA te Marum geen jongen grootgebracht. Wel werden enkele eieren uitgeworpen.

41. Het nest bij G. CASEMIER te Tolbert was in 1948 en 1949 onbewoonbaar; het werd echter in 1950 gerestaureerd.
42. Het nest op Thedema-State te Nietap is waarschijnlijk hetzelfde als dat bij F. DE BOER.
43. Het nest bij W. DE BOER te Oostwold werd in 1948 afgebroken.
45. In 1948 werden 5 eieren uitgeworpen uit het nest bij A. WOUDA te Niekerk, ook in 1950 werden 2 eieren uitgeworpen.

TABEL 2

Provincie Friesland

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*)						
			1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Driesum	bij M. S. WIERSMA	dak (*roof*)	2						—
2. Triemen	bij L. v. D. ZWAAG	boom (*tree*)	2						—
3. Kollum	bij ROOSDORP	paal (*pole*)	+	3	2	+	3	2	—
4. Oudwoude	bij J. KINGMA	dak (*goof*)	3(4)						—
5. Veenklooster	„Fogelsanghstate"	paal (*pole*)	3	4	+	—		—	—
6. Zwaagwesteinde	bij S. S. HAITES	paal (*pole*)	+						—
7. Veenwouden	bij SJ. JACOBI	dak (*roof*)	3		3(4)				—
8. „	bij S. F. ANTONIDES	paal (*pole*)	4			1	3	—	4
9. Oenkerk	„Staniastate"		—		4	4		2	4
9a. „	„Heemstrastate"	paal (*pole*)	3		—	—	—	—	—
10. Oudkerk	„De Klinze"	paal (*pole*)	3						—
11. Buitenpost	bij J. J. KUIPERS	paal (*pole*)	3	—	—	4	3	1	3
12. „	bij P. MULDER	paal (*pole*)	3	+	+	—	—	—	—
13. Augustinusga	bij GEERTSMA	paal (*pole*)	4						—
14. Surhuizum	Ned. Herv. Pastorie	paal (*pole*)	3(4)						—
15. Surhuisterveen	bij A. HIEMSTRA	paal (*pole*)	2						—
16. Eestrum	bij S. DE VRIES	dak (*roof*)	3						—
17. Kooten	bij RADEMA	paal (*pole*)	+		3				—
18. Drogeham	bij G. G. SCHAPER, Kerkstraat 111.	boom (*tree*)	2(3)		4		+	+	—
19. Bergum	Kwekerij „Iephof"	paal (*pole*)	3		4	3			—
20. Suawoude	bij D. A. BOSMA	boom (*tree*)	2		3	4(5)	3	+	+
21. Hardegarijp	Hotel Braam	paal (*pole*)	+						—
22. „	bij Bontekoe	paal (*pole*)	+		2	2	+		—
23. Rijperkerk	bij J. P. RIEDSTRA	boom (*tree*)	3		3(4)	3	3		—
24. Quatrebras	mij A. ATEMA	paal (*pole*)	3						—
25. Zwartewegsend	„Vijversburg"	paal (*pole*)	4						—
26. Tietjerk	bij O. B. v. d. BURG	dak (*roof*)	3						—
27. Goutum	bij B. WIJBENGA	boom (*tree*)	3		4	4			—
28. Leeuwarden (Wijlaarderburen)	bij G. BOONSTRA	paal (*pole*)	3						—
29. Marssum	bij VELSTRA	boom (*tree*)	4						—
30. Wijnaldum	bij W. BRUINING	paal (*pole*)	+						—
31. Rottevalle	bij A. v. d. MEULEN	paal (*pole*)	2						—
32. Oudega (Smallingerland)	N.H. Pastorie	boom (*tree*)	4				4(5)	—	2
33. Drachten (Zuid)	bij BOTTINGA	paal (*pole*)	2		4	3	—	+	(3)
34. Drachten	Wijk „Beter Wonen"	paal (*pole*)	3						—
35. id.	bij Schakelstation P.E.B.		—		+				—
36. Nijega (Smallingerland)	bij Tj. P. OOSTERHOF	boom (*tree*)	+						—
37. Ureterp	bij F. R. DIJKSTRA	schoorsteen (*chimney*)	3		+	+			—
38. Grouw	bij J. N. MULDER	paal (*pole*)	3		+				—
38. „	bij SIEBENGA		—		—	4			—
39. Friens	bij KRIJN DE GROOT	paal (*pole*)	+						4
40. Olterterp	Huize „Olteterp"	paal (*pole*)	2						—
41. Beetsterzwaag	Huize „Lauswold"	paal (*pole*)	2						—
42.	„Harinxmastate"	paal (*pole*)	3			3	—	—	—
43. Lippenhuizen	bij J. S. JELSMA	boom (*tree*)	3						—

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
44. Terwispel	bij W. F. DE BOS	boom (*tree*)	2						—
45. Tijnje	bij K. J. HUISMAN	paal (*pole*)	3		3	2(4)	2	2	1
46. Tjalleberd	bij Wed. H. KROL	dak (*roof*)	3		3			+	4
47. Gorredijk	bij Dr. S. EBBINGE	paal (*pole*)	3		3	3			3
48. Langezwaag	bij D. J. MAAT	boom (*tree*)	+		+	1	(1)	—	—
49. Donkerbroek	bij H. H. HARTHOLT	paal (*pole*)	(?)						—
50. Oldeberkoop	Huize „Vredewoud"	boom (*tree*)	3		+				—
51. Noordwolde	bij J. GROEN	boom (*tree*)	3						—
52. Wolvega	bij Mej. C. DE HAAN, v. Harenstraat 63	paal (*pole*)	3		4		2	+	—
53. Oranjewoud	Huize „Oranjewoud"	paal (*pole*)	2		3		3	+	2
54. Heerenveen	Huize „Voormeer"	paal (*pole*)	1						—
55. „	bij notaris J. SCHIPPERS	paal (*pole*)	(?)						—
56. Heerenveen (Veensluis)	bij S. KORNELIS	boom (*tree*)	3						—
57. Oudehaske	bij LOLKEMA	boom (*tree*)	3		3		2		—
58. Joure	bij G. B. DE BOER, Slachtedijk 35	paal (*pole*)	3			3			—
59. Westermeer (bij Joure)	bij notaris v. d. WERF	dak (*roof*)	2(3)						—
60. Oppenhuizen	bij A. HETTINGA	boom (*tree*)	+						—
61. Sneek (Blauwhuis)	pastorie	paal (*pole*)	3						—
62. Sneek	Wilhelminapark	paal (*pole*)	4						—
63. Woudsend	bij F. P. DE HAAN, „Veldhoeve"	paal (*pole*)	2						—
64. Terhorne	bij A. KLEEFSTRA	boom (*tree*)	4		3	+	3		—
65. „	bij v. d. MEER	boom (*tree*)	4		3	4(5)	3		—
66. Akkrum	bij VAN DAM								3(4)
67. Haskerdijken	bij S. DE HAAN	boom (*tree*)	3						—
68. Bolsward	bij R. WIJBRANDY	paal (*pole*)	4						
69. Greonterp	bij P. M. HUIZINGA, boerderij Kiê	boom (*tree*)	3		(3)	+			—
70. Workum	bij HAYTEMA		—		2	4	5	—	—
71. Hindelopen	aan de Indijksvaart	paal (*pole*)	3		(3)	+			—
72. Molkwerum			—			+	2(3)		—
73. Balk	bij notaris L. K. v. GIFFEN	paal (*pole*)	3						—
74. Sloten	Gemeentehuis	schoorsteen (*chimney*)	+		2		3(4)	—	—
Totaal aantal onderzochte nesten: (*total number of nests*)			75	4	32	25	22	19	74
Totaal aantal bewoonde nesten: (*total number of occupied nests*)			70	3	29	22	17	10	11
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen: (*total number of nests with fledged young*)			57	2	22	17	15	4	10
Totaal aantal jongen (geweest): (*total number of young*)			166(170)	7	65(69)	52(56)	44(48)	7	30(34)
Gemiddeld aantal jongen per nest: (*average number of young to occupied nest*)			2,3	2,3	2,3	2,4	2,6	0,7	2,7

N.B. (? = wel jongen geweest, aantal echter onbekend; zodoende ook niet meegeteld bij totaal (*number of young unknown*)

OPMERKINGEN:

3. Het nest bij Roosdorp te Kollum is hetzelfde als dat bij Dr DE JAGER. In 1947 werden de bebroede eieren tijdens een vechtpartij uit het nest geworpen.
18. Bij G. G. SCHAPER te Drogeham werden zowel in 1948 als in 1949 de bebroede eieren tijdens een vechtpartij uit het nest geworpen.
21. Het nest bij BONTEKOE te Hardegarijp is hetzelfde als dat op Bennema-state.
33. In 1949 werden de eieren uit het nest te Drachten-Zuid door kraaien geroofd. In 1950 werden het ♂ en 3 halfwas-jongen door de bliksem gedood.
37. In 1946 verliet het ♂ direct na de paring het nest bij F. R. DIJKSTRA te Ureterp en keerde

niet meer terug. Het ♀ had ongeveer een week gebroed toen de eieren bij een vechtpartij met andere ooievaars verloren gingen. Het ♀ werd later door de bliksem gedood.

38. In 1946 gingen de eieren in het nest bij J. N. MULDER te Grouw waarschijnlijk tengevolge van een vechtpartij verloren. Het nest werd in 1947 verplaatst, doch niet door de ooievaars geaccepteerd. Deze verhuisden naar Siebenga (38a).

48. Te Langezwaag bij D. J. MAAT werden in 1946 op 1 Mei tijdens een vechtpartij 2 eieren uit het nest geworpen. In 1948 vond vermoedelijk eveneens een vechtpartij plaats en werden onder het nest gevonden: een klein jong, een aangepikt ei en een „schier" ei.

52. Het nest bij Mej. C. DE HAAN te Wolvega verkeerde in 1949 in zeer slechte staat. Er werden regelmatig vogels op het nest waargenomen, doch tot broeden kwam het niet.

57. Het nest bij LOLKEMA te Oudehaske is hetzelfde als bij S. WOUDSTRA (1939).

65. Het nest bij V. D. MEER te Terhorne is hetzelfde als dat bij DE VRIES (1939).

66. Het nest bij VAN DAM te Akkrum is een nieuw nest.

71. In 1947 werden de eieren uit het nest te Hindeloopen geroofd door kraaien en eksters.

72. Het nest te Molkwerum werd in 1934 opgericht; en in 1940 vernieuwd. In 1948 werden er voor het eerst jongen grootgebracht.

TABEL 3

Provincie Drenthe

Plaats *(Locality)*	Nadere aanduiding *(Indication of exact locality)*	Neststand *(Type of nest)*	Aantal jongen *(number of young)* 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Roderwolde	bij Wed. T. J. RIEMERS	paal *(pole)*	2	3	4	(3)	1	—	+
2. Peize	bij Dr. J. STRATINGH	paal *(pole)*	1	4	+	2	+	—	—
3. Paterswolde	B 114	paal *(pole)*	3		—	—		—	—
4. Zuid-Laren	bij P. H. MEDENDORP	boom *(tree)*	3(4)		—	—			—
5. „	Huize „Entinge"	boom *(tree)*	2(4)					+	3
6. Bronnegerveen	bij D. J. BULTHUIS, Huize Grieta					4			4
7. Schuilingsoord	bij J. OFFRINGA	boom *(tree)*	3		+	+			—
10. Zuidlaarderveen	bij H. MOORLACH, D 131	boom *(tree)*	4			—	—	—	+
11. Bronnegerveen	bij B. ENSING, C 75	boom *(tree)*	3						3(4)
12. Annerveen	bij H. MEIJER	boom *(tree)*	1		4	—	—	+	—
13. Annen					3	4			—
14. „	bij P. J. HUISMAN, C 274 „de Hollen"			5	4	2	3(4)		—
15. Anloo	bij H. RAAD, boerderij „Boonspolder"			—	+	2	+	2	4
16. Eexterveen	bij L. VAN BOVEN, M 69	boom *(tree)*	3		—	—	3	4	—
17. Eexterzandvoort	bij A. BAKKER, D 42				+	—	—		—
18. „	bij B. LANTING	boom *(tree)*	(4)		—	2		—	—
19. „	bij J. TORENBOS, D 11				3	2			4(5)
20. Anderen	„Tienkamp"	boom *(tree)*	+					—	—
21. Gieterveen	Ned. Herv. Pastorie	boom *(tree)*	3					—	—
22. Gieten	Ned. Herv. Pastorie	boom *(tree)*	2(5)		—	3			—
23. Bonnerveen	bij R. GERMS	boom *(tree)*	4					—	—
24. Bonnen	bij Gebr. VENEMA	boom *(tree)*	3					—	—
25. „	bij G. PEPPING	boom *(tree)*	2					—	—
26. Veenhof (gem. Gieten)	bij A. BUITING, C 8	boom *(tree)*	4					+	3
27. „	bij Wed. DOEDENS	boom *(tree)*	3						—
28. „	2e boerderij van A. BUITING	boom *(tree)*	2						—
29. Kostvlies	bij H. PEPPING	boom *(tree)*	5					—	—
30. Gasselte	bij J. DOEDENS	boom *(tree)*	4					—	—
31. Borger	bij R. SCHOLTEN	boom *(tree)*	4		+	+	—	—	—
32. Exloo	bij Th. DIJKS, A 175	boom *(tree)*	3	3	—	+		—	—
33. Exloërtippen	boerderij H. SCHEPER, A 55				4	—	—	—	—
34. Odoorn	bij J. HOFSTEENGE	boom *(tree)*	2(3)				—	—	—
35. Westdorp	bij J. EGGENS, G 16	boom *(tree)*	3		2 of 3	3	3	+	4
36. Buinen	bij Wed. SPEELMAN	boom *(tree)*	3		1	—			—
37. „	bij R. VAN GEMER, B 33				1	+			2
38. „	bij J. GEUGIEN								+

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
39. Nieuw-Buinen	bij G. Aalbers, Zuiderdiep B 59a				—	+			—
40. Oldenhave (gem. Ruinen)	bij K. Eggink, A 99	boom (*tree*)	3						—
41. Oosterhesselen	E 1, „de Klencke"	boom (*tree*)	3		4	1		—	—
42. Zwinderen (gem. Oosterhesselen)	bij J. Richtering, C 5	boom (*tree*)	2					—	—
43. Veenhuizen (gem. Dalen)	bij Wilpshaar	boom (*tree*)	2			—	—	—	—
44. Dalen	bij Ressink	boom (*tree*)	2						—
45. „	bij B. IJdens, „de Kamp"	boom (*tree*)	3						—
46. Dalerveen	bij J. Rabbers	boom (*tree*)	3						—
47. Steenwijksmoer	bij G. Bakker	boom (*tree*)	3						—
48. Wachtum	bij A. IJken	boom (*tree*)	3		3	2		+	—
49. Den Hoek (gem. Sleen)	bij L. Bras	boom (*tree*)	4		—	—	—	—	—
50. Achterste Erm (gem. Sleen)	bij K. J. Oost	boom (*tree*)	+						—
51. Diphoorn (gem. Sleen)	bij Hidding	boom (*tree*)	+		—	—	—	—	—
52. Emmen	Noorder Dierenpark	paal (*pole*)	2				+	2	—
53. Lheebroek	bij W. Klaasen	boom (*tree*)	+	—	—	—	—	—	—
54. Dwingeloo	bij Cohen	boom (*tree*)	2				—	—	—
55. Hoogeveen	bij J. J. Tonckens, Hoofdstraat 28	paal (*pole*)	2						+
56. Hollandse Veld	bij H. Fieten	paal (*pole*)	3						—
57. Oud Schoonebeek	bij J. Buter	boom (*tree*)	3		—	—	—	—	—
58. „	Oosterschebosch bij J. Schutter	boom (*tree*)	4		—	—	—	—	—
59. Pikveld (gem. Coevorden)	bij Wed. Klifman	dak (*roof*)	3		—	+			—
60. Wapserveen	bij G. Rolfsma	dak (*roof*)	4					—	—
61. De Wijk	bij R. Been, Dorpsstr. A 135	boom (*tree*)	1	—	—	—	—	—	—
62. Koekange	bij J. van der Sluis	boom (*tree*)	2						—
63. Weerwille (gem. Ruinerwold)	bij A. Hummel	boom (*tree*)	3						—
64. Oosteinde (gem. Ruinerwold)	bij J. Slomp Dzn.	boom (*tree*)	3						—
65. „	bij T. Tymes, A 56	dak (*roof*)	3		1	—	—		—
66. „	bij E. Hakman, No. 48	dak (*roof*)	3		4	2	3		3
67. „	bij J. Slagter, Dr. Laryweg	dak (*roof*)	3						—
68. „	bij E. Haveman	schoorsteen (*chimney*)	3						—
69. „	bij J. Bosman, A 53	dak (*roof*)	3			3	—	—	—
70. „	bij Wed. Kok, Dr. Laryweg	dak (*roof*)	2		3	2	—		—
71. Ruigekluft (gem. Ruinerwold)	bij J. van Spijker	boom (*tree*)	3						—
72. Kale Kluft (gem. Ruinerwold)	bij J. Remmelts, A 111	boom (*tree*)	2						—
73. Dijkhuizen (gem. Ruinerwold)	bij R. Pluim, A 249	boom (*tree*)	3					—	—
74. Haakswold (gem. Ruinerwold)	bij H. W. Gomarus, Wijk C nr. 418	boom (*tree*)	1		4	2	+		3
75. Veendijk (gem. Havelte)	bij D. Schiphorst, Nr. 50a	boom (*tree*)	3		—	1(2)	(3)	—	—
76. Nijeveen	bij H. Veld, Dorp A 110	boom (*tree*)	3		4	2	3	4	4
77. „	bij J. Karsten, Dorp N 47	boom (*tree*)	+		—	—	—	—	—
78. Kolderveen (gem. Nijeveen)	bij R. Veld, B 26	boom (*tree*)	2						—
79. „	bij H. J. van Dijk, B 21						—	—	2

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
80. Groeneveld (gem. Meppel)	bij P. MASTENBROEK	boom (*tree*)	2		4	1(2)	4		+
81. Oosterboer (gem. Meppel)	bij J. BERKENBOSCH, No. 52	boom (*tree*)	3		3	2	4		2(3)
82. Meppel	bij G. DIJKMAN, Steenwijkerstraatweg 69								2(3)
Totaal aantal onderzochte nesten: (*total number of nests*)			68	7	39	43	43	41	80
Totaal aantal bewoonde nesten: (*total number of occupied nests*)			68	4	23	26	14	9	19
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen (zijn geweest): (*total number of nests with fledged young*)			62(63)	4	18	19(20)	9(10)	4	14
Totaal aantal jongen (geweest): (*total number of young*)			171(181)	15	55 à 56	42(47)	28(32)	12	43(47)
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest: (*average number of young to occupied nest*)			2,5	3,5	2.4	1,6	2	1,3	2,2

OPMERKINGEN:

1. In het nest bij de Wed. T. J. RIEMERS werd in 1948 één „schier ei" aangetroffen.
2. In 1948 werden geen jongen grootgebracht in het nest bij Dr. J. STRATINGH te Peize, wel werden enkele eieren uitgeworpen. Dit is hetzelfde nest als „bij het tramstation".
4. In Zuid-Laren ging in 1949 het broedsel in het nest bij Huize „Entinge" door onbekende oorzaak verloren.
7. Het nest bij OFFRINGA te Schuilingsoord is hetzelfde nest als dat bij J. NIJBERG (1939).
11. In het nest bij B. ENSING te Bronnegerveen werd in 1950 bovendien één „schier" ei aangetroffen; waarschijnlijk is dit hetzelfde nest als dat bij J. Ensing te Bronneger.
12. In het nest bij H. MEIJER te Annerveen werden in 1949 4 eieren uitgeworpen tijdens een vechtpartij.
14. Bij P. J. HUISMAN te Annen werden in 1948 drie eieren uit het nest geworpen. Uit het tweede legsel kwamen 4 jongen, één jong werd echter na ± 3 weken uitgeworpen. In 1949 werd 1 maal een legsel eieren uitgeworpen tijdens vechtpartijen.
15. Het nest bij H. RAAD te Anloo werd in 1945 of 1946 gebouwd. In 1948 ging het broedsel verloren bij een vechtpartij.
16. Het nest bij L. VAN BOVEN te Eexterveen is hetzelfde als dat bij J. V. D. VEEN.
17. In het nest bij A. BAKKER te Eexterzandvoort werden in 1946 2 eieren uitgeworpen bij een vechtpartij.
19. Eén van de vijf jongen, die in 1950 in het nest bij J. TORENBOS te Eexterzandvoort werden grootgebracht, werd bij het uitvliegen door een hond doodgebeten.
26. Het broedsel in het nest bij A. BUITING te Veenhof ging in 1949 bij een vechtpartij verloren.
31. Het nest bij R. SCHOLTEN te Borger, werd in 1946 door de ouden verlaten, nadat 4 eieren verloren gingen bij een vechtpartij.
32. Het nest bij TH. DIJKS te Exloo is zeer waarschijnlijk hetzelfde als dat bij Th. Derks. In 1949 was alleen het ♀ aanwezig op het nest, de onbevruchte eieren werden later uitgeworpen.
37. Uit het nest bij R. v. GEMER te Buinen werd in 1941 1 ei geworpen. In 1950 werden wederom 2 eieren uitgeworpen.
40. Het nest bij R. EGGINK te Oldenhove is hetzelfde als dat bij J. PIEPER. De nestboom is in 1950 omgevallen.
46. Bij J. RABBERS te Dalerveen werd de nestboom gekapt.
48. Het nest bij A. IJKEN te Wachtum is waarschijnlijk hetzelfde als dat bij Lanting. Het werd in 1950 alleen door het ♀ bewoond, 2 eieren werden later onder het nest gevonden.
54. Het nest bij COHEN te Dwingeloo is thans niet meer aanwezig.
59. In het nest bij Wed. KLIFMAN te Pikveld werden in 1947 geen jongen grootgebracht. Er werden wel eieren waargenomen.
60. Het nest bij G. ROLFSMA te Wapserveen is waarschijnlijk hetzelfde als dat bij G. JOUKSMA. In 1950 werd het wel door een paar ooievaars bezocht, deze kwamen echter niet tot broeden. Het nest verkeert in slechte staat.
70. Het nest bij de Wed. KOK te Oosteind is waarschijnlijk hetzelfde als dat bij H. KOK te Ruigekluft.
75. In het nest bij D. SCHIPHORST te Veendijk werden in 1948 geen jongen grootgebracht, drie kleine jongen werden uitgeworpen tijdens een gevecht met andere ooievaars.
79. Het nest bij H. J. VAN DIJK te Kolderveen is een nieuw nest.
81. Het nest bij J. BERKENBOSCH te Oosterboer is hetzelfde als dat bij Berkenbach. Er werden in 1950 2 eieren uitgeworpen.
82. Het nest bij C. DIJKMAN te Meppel is een nieuw nest.

Totaal aantal onderzochte nesten: *(total number of nests)*	34	10	13	15	20	28	37
Totaal aantal bewoonde nesten: *(total number of occupied nests)*	34	5	5	8	6	6	7
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen: *(total number of nests with fledged young)*	32	1	4	6	4	2	5
Totaal aantal jongen (geweest): *(total number of young)*	99(107)	2 à 3	12 à 13	18 à 19	8 à 9	5	14
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest: *(average number of young to occupied nest)*	29	0,4 à 0,1	2,4 à 2,6	2,3 à 2,4	1,3 à 1,5	0,8	2

OPMERKINGEN:

12. Bij Huize „Hoevelaken" werd in 1945 één der ouden dood gevonden in de omgeving van het nest.
16. Het voormalig hotel „het Wapen van Bingerden" wordt thans gebruikt als gemeentehuis.
19. Eén der ouden van het nest bij G. REINTEN te Westervoort werd in 1945 gedood bij oorlogshandelingen.
23. Te Gendt werd in 1944 één der ouden door Duitsers gedood. Sindsdien is het nest verlaten.
25. Te Bennekom werd in 1945 het ♂ door de bliksem gedood; terwijl het zat te broeden op 5 eieren. Sindsdien alleen bezoek van ooievaars.
26. In 1949 werd waargenomen, dat een kraai een ei roofde uit het nest bij Kasteel „Zoelen".
33. Het nest te Bruchum werd in 1945 door Duitsers vernield.
34. Te Herwijnen werd het nest begin Mei 1945 door de ooievaars verlaten, waarschijnlijk ten gevolge van de oorlogshandelingen. Sindsdien bleef het onbewoond.

TABEL 6

Provincie Utrecht

Plaats *(Locality)*	Nadere aanduiding *(Indication of exact locality)*	Neststand *(Type of nest)*	Aantal jongen *(number of young)* 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1 Baarn	Zandvoortsweg 254	boom *(tree)*	2 (gestolen)	3 à 4	3 à 4	3 à 4	3 à 4	—	—
2. Breukelen	Kasteel „Nijenrode"	paal *(pole)*	3				4	—	—
3. „	Huize „Gunterstein"	paal *(pole)*	3	—	—	—	—	—	—
4. Achttienhoven	bij C. A. MULDER, Gageldijk 91	boom *(tree)*	2				— (3 geweest)	3	5
5. Utrecht	Jutphaasseweg 186	schoorsteen *(chimney)*	4		—	—	—	—	—
6. Jutphaas	tuin van R.K. Kerk	boom *(tree)*	2		2	2	2	+	+
7. IJsselstein	gebouw „Urai" Hofstraat 6	schoorsteen *(chimney)*	4					4	2
8. Montfoort	Hoogstraat A 27	schoorsteen *(chimney)*	3						3
9. Wijk bij Duurstede	bij H. G. VAN ECK, Markt	schoorsteen *(chimney)*	4	2	4	4	—	—	—
10. Amerongen	Koetshuis Kasteel „Amerongen"	schoorsteen *(chimney)*	2		—	—	—	—	—
11. Amersfoort	tuin C. WIJNEN, Heiligenbergerweg 171	schoorsteen *(chimney)*		3	3	3	2	+	—
Totaal aantal onderzochte nesten: *(total number of nests)*			10	4	7	7	9	10	11
Totaal aantal bewoonde nesten: *(total number of occupied nests)*			10	3	4	4	5	4	4
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen (zijn geweest): *(Total number of nests with fledged young)*			10	3	4	4	4(5)	2	3
Totaal aantal jongen (geweest): *(total number of young)*			29	8 à 9	12 à 13	12 à 13	11 à 12 (14 à 15)	7	10
Gemiddeld aantal jongen per nest: *(average number of young to occupied nest)*			2,9	2,7 à 3	3 à 3,3	3 à 3,3	2,2 à 2,4	1,8	2,5

OPMERKINGEN:

3. Te Breukelen bij Huize „Gunterstein" werd in 1944 één der ouden geschoten door een Duitser. Sindsdien zijn de vogels hier niet meer teruggekomen.
4. Te Achttienhoven werden in 1948 de jongen gedood, tijdens een gevecht met vreemde ooievaars.
6. Te Jutphaas kwam in 1949 en 1950 1 paar op bezoek op het nest in de tuin van de R.K. Kerk. Als vermoedelijke oorzaak van het niet broeden wordt opgegeven: aanwezigheid van een kolonie blauwe reigers aldaar.

8. Het nest te Montfoort oefent wel een grote aantrekkingskracht uit op de ooievaars; het werd in 1950 voor de 50ste maal bewoond !
11. Op het nest bij C. WIJNEN te Amersfoort werd in 1948 op 9 Mei het broedende ♀ door een ander paar verjaagd. Tenslotte werden echter toch nog 2 jongen grootgebracht, die op 25 Augustus uitvlogen.
In 1950 was slechts 1 ooievaar geregeld op het nest aanwezig, waarschijnlijk als gevolg van het schieten van een buurman van de Heer WIJNEN.
In de tabel werden niet opgenomen de nesten op „Nieuw Houdringe" en „Sandwijck" te de Bilt, aangezien deze nesten zowel in 1939 als gedurende de beide laatste jaren onbewoond bleven. In de tussenliggende jaren schijnen beide nesten echter wel bewoond te zijn geweest. Ook het nest op Huize „Koelhorst" te Hoogland werd om dezelfde reden niet in de tabel opgenomen. Dit nest bleef onbewoond sinds in 1945 één der ouden dood werd aangetroffen.

TABEL 7

Provincie Noord-Holland

Plaats *(Locality)*	Nadere aanduiding *(Indication of exact locality)*	Neststand *(Type of nest)*	Aantal jongen *(number of young)* 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. de Weeren (gem. Abbekerk)	bij J. WAGEMAKER Czn., No. 76	boom *(tree)*	+		—	—	—	—	—
2. Bennebroek	Huize „Bennebroek"	paal *(pole)*	3		—	—	—	—	—
3. 's-Graveland	Huize „Gooilust"	paal *(pole)*	3				—	—	—
4. Nigtevegt	in dorp	paal *(pole)*				4	—	—	—
Totaal aantal onderzochte nesten: *(total number of nests)*			3	—	2	3	4	4	4
Totaal aantal bewoonde nesten: *(total number of occupied nests)*			2	—	—	1	—	—	—
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen (zijn geweest): *(total number of nests with fledged young)*			1	—	—	—	—	—	—
Totaal aantal jongen (geweest): *(total number of young)*			6	—	—	4	—	—	—
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest *(average number of young to occupied nest)*			2			4			

Provincie Zuid-Holland

Plaats *(Locality)*	Nadere aanduiding *(Indication of exact locality)*	Neststand *(Type of nest)*	Aantal jongen *(number of young)* 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Capelle a. d. IJssel	Ned. Herv. Kerk	dak *(roof)*	3	—	—	—	—	—	—
2. Ouderkerk a. d. IJssel	Ned. Herv. Kerk	paal *(pole)*	3	—	—	—	—	—	—
3. Moordrecht	bij J. H. EXALTO, Westeinde 2	paal *(pole)*	5	—	—	—	—	—	—
4. Oudewater	Gemeentehuis	schoorsteen *(chimney)*	+					3	+
5. Schoonhoven	Loodwitfabriek, Havenstraat	schoorsteen *(chimney)*	4	4	2	4		—	+
6. Schoonrewoord	Gemeentehuis	schoorsteen *(chimney)*	3						2
7. Leerdam	Gemeentehuis	schoorsteen *(chimney)*	3						4
8. Heukelum	Gemeentehuis	schoorsteen *(chimney)*	3						—
9. Asperen	Huize „Asperen"	paal *(pole)*	2	—	—	—	—	—	—
10. Ottoland	Ned. Herv. Kerk	dak *(roof)*	+						—
11. Molenaarsgraaf	Ned. Herv. Kerk	dak *(roof)*	2			1	3	+	+
12. Streefkerk	Ned. Herv. Kerk	dak *(roof)*	+				—	—	—
13. Kinderdijk	Molenstraat 228 bij Cort	paal *(pole)*	3						4
14. Bolnes	„Het Huys ten Donck"	paal *(pole)*	5						—
15. Ridderkerk	Ned. Herv. Kerk	dak *(roof)*	4	—	—	—	—	—	—
16. Alblasserdam	Gemeentehuis	paal *(pole)*	3	+	+	—	—	—	—
17. „	bij Jan SMIT	schoorsteen *(chimney)*	+						—

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
18. Hendrik Ido Ambacht	N.V. Frank Rijsdijk	paal (*pole*)	3	—	—	—	—	—	—
19. „	N.V. Holland	paal (*pole*)	3	—	—	—	—	—	—
20. 's-Gravendeel	Bijzondere school	schoorsteen (*chimney*)	2						—
21. Mijnsheerenland	bij A. VAN PROOYEN	dak (*roof*)	4				—	—	—
22. Sliedrecht	bij W. H. VOLKER, C 572	paal (*pole*)	4					4	—
23. Giessendam	bij N. C. VERSTEEG, B 182	dak (*roof*)	+	—	—	—	—	—	—
24. Noordeloos	bij A. D. BIKKER	boom (*tree*)	3		—	—	—	—	—
25. Oud-Alblas	bij B. A. VAN VLIET, No. 40	schoorsteen (*chimney*)	2	—	—	—	—	—	—
26. Slikkerveer	Scheepswerf bij perceel B 41								2
27. Gorinchem	bij O. HETZE, „de Doelen"						4	—	—
28. Woerden	R.K. Kerk						—	—	2(3)
Totaal aantal onderzochten nesten: (*total number of nests*)			25	11	12	13	16	19	28
Totaal aantal bewoonde nesten: (*total number of occupied nests*)			25	2	2	2	2	3	8
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen: (*total number of nests with fledged young*)			20	1	1	2	2	2	5
Totaal aantal jongen (geweest): (*total number of young*)			64	4	2	5	7	7	14(15)
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest: (*average number of young to occupied nest*)			2.6	2	1	2.5	3.5	2,3	1,75

OPMERKINGEN :

2. Te Ouderkerk a/d IJssel werd in 1944 één der oude vogels door een Duitser gedood. Het nest bleef onbewoond.
3. Het nest bij J. H. EXALTO te Moordrecht is hetzelfde als dat in de tuin van het postkantoor. Het bleef sinds 1941 onbewoond.
15. Te Ridderkerk werden gedurende de bezettingsjaren de oude vogels geschoten door Duitsers. Sindsdien bleef het nest op de Ned. Herv. Kerk onbewoond.
19. Het paalnest bij N.V. Holland is hetzelfde als dat bij J. TIDEMAN te Hendrik Ido Ambacht. Het nest was bewoond tot 1944.
22. Het nest bij W. H. VOLKER te Sliedrecht is waarschijnlijk hetzelfde nest als door één der berichtgevers opgegeven, bij perceel C 429.
23. Het nest bij N. C. VERSTEEG, B 182 te Giessendam is hetzelfde als dat bij Dr GRAFTDIJK (1939). In de Meidagen van 1940 werden de ooievaars verjaagd door vliegtuigen. Sindsdien komen soms ooievaars op bezoek. Er zijn evenwel geen broedgevallen meer gesignaleerd.
24. Het nest bij A. D. BIKKER te Noordeloos bleek in 1950 te zijn uitgewaaid.
25. Het nest bij B. A. VAN VLIET te Oud-Alblas is in 1943 van de schoorsteen afgewaaid. In 1944 werd een nieuw nest gebouwd. Dit had overigens weinig resultaat, daar in 1945 toen 1 oude vogel aanwezig was, de gehele schoorsteen van het dak afwoei. Sindsdien bleef deze broedplaats onbewoond, hoewel het nest weer in orde is gebracht.
30. Het nest te Woerden werd in 1948 gebouwd. In 1949 werd niet gebroed. In 1950 is één der jongen uit het nest gevallen en naar Avifauna gebracht, terwijl één der eieren niet is uitgekomen.

TABEL 8

Provincie Noord-Brabant

Plaats (*Locality*)	Nadere aanduiding (*Indication of exact locality*)	Neststand (*Type of nest*)	Aantal jongen (*number of young*) 1939	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Grave	St. Henricusgesticht	paal (*pole*)	4		+	+	+	+	+
2. Rosmalen	Stichting „Coudewater"	paal (*pole*)	2	—	—	—			—
3. Deuteren	bij J. v. d. HEUVEL	paal (*pole*)	3				3	+	—
4. Orthen	Zusterklooster	dak (*roof*)	3		—	—	—	—	—
5. Waalwijk	Groote Straat 134	paal op dak (*roof*)	4				—	—	—
6. Heusden	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	2	—	—	—	—	—	—
6a. „	voormalige brouwerij					2	+	—	—
7. Genderen	bij G. HASPELS	dak (*roof*)	4	—	—	—	—	—	—
8. Veen	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	5			5	3	—	—
9. Eethen	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	3					—	3
10. Drongelen	boerderij „de Assem"	dak (*roof*)	2					—	—
11. „	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	4	—	—	—	—	—	—
12. Meeuwen	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	4	—	—	—	—	—	—
13. Dussen	Kasteel „Dussen"	schoorsteen (*chimney*)	3					+	4
14. Hank	bij C. BOENDER, No. 255	dak (*roof*)	3		3	—	—	—	—
15. Almkerk	bij A. ROMBOUTS	dak (*roof*)	5			3	5	(1)	1
16. Woudrichem	bij Y. M. KENTIE	dak (*roof*)	4			3	5	—	—
17. Nieuwendijk	boerderij SNOEK	dak (*roof*)							+
18. Waspik	Ned. Herv. Kerk	dak (*roof*)	4				5	4	—
19. Raamsdonkveer	bij Mevr. G. v. d. MEER, Wilhelminalaan 15	paal (*pole*)	4						3
20. 's-Gravemoer	bij F. M. VOLK, Hoofdstr. 54	paal (*pole*)	4						5
21. Drimmelen	boerderij „De Hoeve"	paal (*pole*)	3				—	—	—
22. Hooge Zwaluwe	R.K. Pastorie								3
23. „	bij P. CREZEE	dak (*roof*)	+						—
24. Terheyden	Hotel „Hof van Holland"	dak (*roof*)	3	—	—	—	—	—	—
24a. „	bij Ch. Nelissen, Dorpstr. A 182							—	+
25. Teteringen	bij H. VAN AART, F 128	schoorsteen (*chimney*)	4						—
26. Capelle	bij Cové, Kom 227	paal (*pole*)	3	—	4	—	3	—	—
27. Dongense Vaart	R.K. Pastorie	schoorsteen (*chimney*)	4						—
28. Moerdijk	Zusterklooster	schoorsteen (*chimney*)	2	—	—	—	—	—	—
29. Lage Zwaluwe	R.K. Sportterrein „de Olm"	paal (*pole*)	—	—	—	3(4)	4	3(4)	2
30. Zevenbergse Hoek	bij A. VAN SCHRAUWEN, Lageweg C 165	dak (*roof*)	3	—	—	—	—	—	—
31. Wagenberg	bij VAN SCHENDEL	schoorsteen (*chimney*)	+	—	—	—	—	—	—
32. Breda	Vughtpolder, Kwekerijste. 60				2	1	—	—	—
33. Oosterhout	N.V. Canton v.h. S. Fick	schoorsteen (*chimney*)	+	3	3	4	+	—	—
Totaal aantal onderzochte nesten (*total number of nests*)			30	12	16	20	24	28	33
Totaal aantal bewoonde nesten (*total number of occupied nests*)			29	1	5	8	10	6	10
Totaal aantal nesten waar jongen zijn uitgevlogen (zijn geweest) (*total number of nests with fledged young*)			26	1	4	7	7	2(3)	7
Totaal aantal jongen (geweest) (*total number of young*)			89	3	12	21(22)	28	7(9)	21
Gemiddeld aantal jongen per bewoond nest: (*average number of young to occupied nest*)			3,1	3	2,4	2,6	2,8	1,2	2,1

OPMERKINGEN:

5. Op het nest te Waalwijk werden tot 1948 elk jaar jongen grootgebracht. Van 1948 t/m 1950 was slechts 1 oude ooievaar aanwezig.
6. De Ned. Herv. Kerk te Heusden werd in 1945 grotendeels verwoest. Sindsdien hebben hier waarschijnlijk geen ooievaars meer genesteld. De ooievaars die later op de voormalige brouwerij

hebben genesteld, zijn mogelijk van de Ned. Herv. Kerk afkomstig ? In 1948 ging het broedsel aldaar bij een vechtpartij verloren.

7. Het nest op de woning van G. HASPELS te Genderen is afgebroken, nadat het enkele jaren onbewoond was gebleven.
8. Het nest te Veen werd in 1949 opnieuw opgebouwd. In 1950 was slechts één oude vogel aanwezig.
9. Dat de ooievaars zeer gehecht zijn aan hun broedplaatsen blijkt wel duidelijk te Eethen. De kerk aldaar werd in 1945 grotendeels verwoest. De vogels lieten zich hierdoor echter niet afschrikken en bouwden hun nest op de ruïnes. De kerk wordt thans gerestaureerd. Men is van plan voor de ooievaars een nieuwe nestgelegenheid gereed te maken op het nieuwe gebouw.
10. De Ned. Herv. Kerk te Drongelen werd in 1945 geheel verwoest.
12. In Meeuwen werd de kerk eveneens tijdens oorlogshandelingen in 1945 vernield, zodat ook deze broedgelegenheid verloren ging.
13. De vele schermutselingen met vreemde ooievaars waren waarschijnlijk oorzaak, dat in 1949 te Dussen geen jongen werden grootgebracht.
14. Te Hank werden in 1946 3 eieren uit het nest geworpen. Vanaf 1947 keert jaarlijks 1 oude vogel terug, die het nest hardnekkig verdedigt tegen alle andere adspirant-bewoners.
24. Te Terheyden is de schuur van Hotel „Hof van Holland" in 1944 afgebrand. Sindsdien hebben de ooievaars getracht te nestelen op verschillende schoorstenen in het dorp, waar de nesten echter òf terstond òf in de winter werden verwijderd. Jongen konden daardoor niet worden grootgebracht. In 1949 waren geen ooievaars aanwezig. In 1950 betrok een paar ooievaars het voor hen gereed gemaakte nest bij Notaris NELISSEN. Er werd echter niet gebroed.
28. Het Zusterklooster te Moerdijk werd in 1944 door oorlogshandelingen verwoest.
29. Het nest op het R.K. sportterrein „de Olm" te Lage Zwaluwe werd in 1938 opgericht. In 1947 werden er voor het eerst jongen grootgebracht.

TABEL 9. Samenvatting van de aantallen jonge ooievaars in opeenvolgende jaren per provincie.
Summary of the number of young white storks in successive years in the different Provinces of the Netherlands.

Jaar (*year*)	Aantal jongen in (*total number of young in*)									Totaal aantal jongen (*total number of young*)	Totaal aantal nesten (*total number of nests*)	
	Groningen	Friesl.	Drenthe	Overijs.	Geld.	Utr.	N.H.	Z.H.	N.Br.			
1934	83	157	143	63	73	16	6	99	80	720	274	Complete telling (*complete census*)
1939	103(107)	166(170)	171(182)	85(91)	99(107)	29	6	64	89	812(845)	312	„ „
1945	35(36)	7	15	18	2(3)	8(9)	—	4	3	92(95)	37	Gedeeltel. telling (*partial census*)
1946	37(38)	65(69)	55(56)	30	12(13)	12(13)	—	2	12	225(233)	98	Gedeeltel. telling (*partial census*)
1947	41(42)	52(56)	42(47)	34(37)	18(19)	12(13)	4	5	21(22)	229(245)	105	Gedeeltel. telling (*partial census*)
1948	15(16)	44(48)	28(32)	23(24)	8(9)	11(12)	—	7	28	164(176)	79	Gedeeltel. telling (*partial census*)
1949	12	7	12	13(14)	5	7	—	7	7(9)	70(73)	51	Gedeeltel. telling (*partial census*)
1950	42(43)	30(34)	42(47)	24	14	10	—	14(15)	21	197(208)	85	Complete telling (*complete census*)

FIGUUR 1. Ooievaarsnesten in Nederland in 1939.

Distribution of nests of the white stork in the Netherlands in 1939.
• nests in which young were succesfully reared.
∘ nests from which, although occupied, no young fledged.

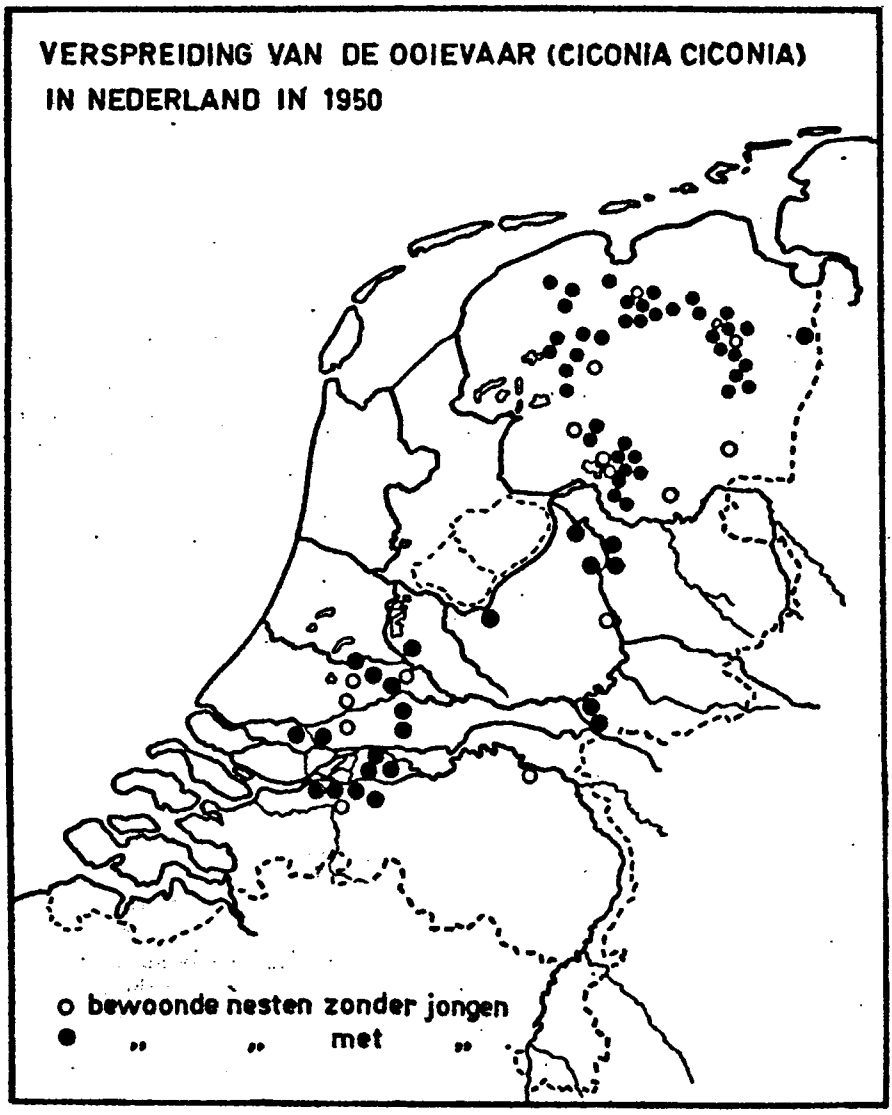

FIGUUR 2. Ooievaars nesten in Nederland in 1950.

Distribution of nests of the white stork in the Netherlands in 1950.
● nests in which young were succesfully reared.
o nest from which, although occupied, no young fledged.

SUMMARY.

For many years in succession countings of the breeding number of white storks (*Ciconia ciconia*) in the Netherlands have been performed by F. HAVERSCHMIDT. His observations procure data up till the year 1946. As the decrease of the white stork as a breeding species appeared to be rather alarming during recent years, a complete census of this species was carried out in the year 1950 by the State Forestry Service in the Netherlands, the results of which are given here.

A second census will be performed in 1955.

As late as in the 19th century the white stork was a common breeding species in the Netherlands (TEMMINCK, SCHLEGEL), but a sudden decrease in numbers has been recorded in 1857; a previous noticeable decrease was recorded in 1769.

The first census of nests of the white stork was made in 1929. During that year 209 nests could be recorded. In 1934 there were 273 recorded nests. In 1939 this number was 312. A slight increase in number was noticeable.

In later years no complete census was performed anymore, but is seems that the year 1940 was a good year for the white stork. From 1941 to 1945 a serious decrease in the number of occupied nests occurred, the total number falling down below that of 1929, being about 150 r 160. All data published about special areas, controled after 1946, are used in this report.

The census of 1950 was performed with the aid of many volunteers. Ornithologists, policemen, local authorities and many others cooperated all over the country, making the data remarkably complete. Some new nests were recorded, but more than 230 nests, recorded as occupied by HAVERSCHMIDT appeared to be uninhabited. If the census of 1950 embodies any inaccuracies this may be by some nests being overlooked. The error is estimated, however, to be smaller than 5%.

The results have been arranged in tables according to the provinces. Every nest is numbered. The numbers given by HAVERSCHMIDT (1939) are compared with the numbers of our census 1950, and with the numbers of previous years, as far as those are known. Nests marked + means that the nest was occupied by one bird only. The tables clearly show that the total number of occupied nests has seriously decreased since the last complete census. In fact the number fell down to 85 occupied nests. Compared with 1939, a decrease of the number of young of 76% and of the number of breeding pairs of 73% was calculated.

The future of the white stork as a breeding bird in the Netherlands seems to be rather precarious. Statistical calculations on the population size of the white stork in the Netherlands, based on the data published in this paper, will appear in a future issue of this series.

LITERATUUR.

BOSCH, G.

1949 De Ooievaar in Friesland. Vanellus, 2 : 128.
1950 Iets over de verspreiding van de ooievaar. Vanellus, 3 : 142.

BROUWER, G. A.

1945 Broedvogels 1943. Ardea, 33 : 152.

HAVERSCHMIDT, F.

1929 De stand van den Ooievaar in Nederland in 1929. Ardea, 18 : 97—118.
1931 De stand van de Ooievaar (*Ciconia c. ciconia* (L.)) in Nederland. Aanvulling. Ardea, 20 : 81—83.
1934 Gegevens over den Ooievaar (*Ciconia ciconia* (L.)) in 1933. Ardea, 23 : 93—94.
1934 De stand van den Ooievaar (*Ciconia c. ciconia* (L.)) in Nederland in 1934. Ardea, 23 : 152—168.
1940 De Ooievaar (*Ciconia c. ciconia* (L.)) in Nederland in 1939. Ardea, 29 : 1—19.
1941 Gegevens over de Ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (L.)) in Nederland in 1941. Ardea, 31 : 75—77.
1949 The life of the white stork. Leiden : 10—11.

KATE, C. G. B. TEN

1948 Ornithologie van Nederland. Limosa, 21 : 125.
1949 Ornithologie van Nederland. Limosa, 22 : 386.

Photomechanical reproduction